

ven, a hegedűművész képtelen elfogadni azokat a szabályokat, melyek szerint a zöreje, a hang az erőszak és az indulatkitörések egyedüli okozója, a Társadalom Nagy Visszhangjának, a háborúnak a kiváltója. Tovább építve az elméletet, a titalom minden olyan hanghatásra kiterjed, amely érzelmi befolyásoltság alatt áll (fütty, ének, hangszeres zene). Azt jelentené ez, hogy a zene a fejlődés legfőbb kerékkötőjeként kezelendő? Zárva kételye és későbbi kitörése az abszolút csend határai közül indokolt. A külváros felé tartva megfogalmazza a kérdést: „Ki garantálja, hogy az indulatok teljes kiiktatása nem eredményez az eddiginél is nagyobb anarchiát?” A kételkedés helyét hamarosan egy kiforrott életprogram foglalja el, melynek mellékzöngéiben a futuristák harcos robbanásvágya feszül: „Be fogom bizonyítani, hogy tévednek. Az élet energia, az energia pedig rombolás. Az alkotás szépsége a rombolás szépsége is. Fejlődni nem lehet másképpen, csak pusztítás árán. A régít előbb el kell pusztítani, hogy helyet adhassunk az újnak.”

A Vadászkrónika a história fehér foltjait igyekszik feltárni, magyarázni, s a magyar történelem máig bizonytalan értelmű gyilkosságát, avagy balesetét, Zrínyi halálát taglalja. Az elbeszélő célja a történelmi légkör minél hitelesebb megidézése, Zrínyi alakjának bemutatása, a politikai celszövevény feltárása, s a gyilkolás, a pusztítás percének felvillantása, hiszen szó sincsen vadkan okozta balesetről. Zrínyi az átalakulás, a változó politikai áldozata.

Összegezve: Majoros Sándor első kötete aránylag egyenletes színvonalú, figyelemre érdemes könyv.

CSAPÓ Julianna

„REGÉNYVÁROS”

Konrád György: *Agenda, 1. Kerti mulatság*. Magvető, Budapest, 1989

Gyermekvédelmi és városszociológusi tevékenység, politikai és történelmi „revü”... Az első két stációt *A látogató* (1969) és *A városalapító* (1977), a két utóbbit *A cinkos* (1989) és Konrád legfrissebb nagyregénye, a *Kerti mulatság* jelzi. Ha határvonalat szeretnénk húzni Konrád György a magyar próza berkeiben egyre jelentősebbé vált, eddigi szépirodalmi művei között, az első két regényt sorolnánk az egyik s a két utóbbit a másik csoportba. *A látogató* és *A városalapító* című regényekben ugyanis a hivatal, valamint a hivatal és az egyén közötti viszony áll középpontban, amely a társadalmi apparátust tükrözi. *A cinkos* és *A kerti mulatság* regényterében azonban már nem csupán e tükrök, hanem a társadalom, a történelem egész tablója mutatkozik meg, középpontban az egyes hős(ök), illetve a család(ok) életútjával.

A *Kerti mulatság* „regény és munkanapló” (Konrád meghatározása), életrajzi elemekre épülő családregény. A szerző műfaji behatárolását továbbértelmezve, konkretizálva a regény szerkezetére is rámutathatunk: A tíz fejezetre felosztott mű kezdő- és zárórészre viseli magán leginkább a „munkanapló” meghatározását, s az író e kettő közé ékeli családregényének nyolc fejezetét. A szöveg emiatt stilisztikailag is két részre oszlik. A kezdetet képező kezdő- és zárófejezet „teoretikusabb”, mondatai töményebbek, reflexív-

bek. Itt látjuk viszont az előbbi Konrád-művekből már ismert „elmezajlásokat”, „gondolatáramlásokat” és „eszmeicikázásokat” (Pályi András idézi tanulmányában Thomka Beáta megnevezéseit *A látogató* szövege kapcsán), a műhelyre, a regényírás természetére, valamint az életre, halálra, szeretetre (stb.) vonatkozó filozofikus kérdéseket, szerzői megjegyzéseket. „Arra a kérdésre, hogy mi volt az élet értelme, mindenki az életrajzával felel. (...) Tudom, hogy életrajza mindenkinek van, mégis időnként megkísért a vágy, hogy elmondjam a saját történetemet. (...) Ez a könyv magát írja, semmilyen elképzelt történethez és figurához nem alkalmazkodik, utólag tárja fel a tervrajzát. Az elkövetkező történetek hőse is itt születik ezen a papíron. Ez a gyanús hős a szerző meghosszabbítása, lidérce, belőle szívja a vérét, és mert függ tőle, bosszúból megpróbál hatalmasodni rajta. A jámbor szerző kísértője lesz tehát, ezért a kígyó nevét viseli. Úgy hívják: Kobra Dávid. (...) Ha pedig a csillagra gondolsz, akkor a keresztnévnek is megvan a maga értelme” – mondja a szerző-elbeszélő. Sorolhatnánk még Konrád ide vonatkozó megjegyzéseit („regény egy képzeletbeli regényről”, „mozgékony és örvénylő szerkezet”, „regényváros”), valamint a fikció és a reflexió meglétére vagy hiányára utaló meghatározásokat. Mindezek lényege abban mutatkozik meg, hogy (Pályi András utal a jelenségre tanulmányában; *Kortárs*, 1989. 2. sz.) írói személyiség, szerep és mű összefüggései Konrádnál problematikusá válnak. Ez leginkább a főhős (Kobra Dávid) és a szerző-elbeszélő közötti átfedések, megfelelések vonalán a legszembetűnőbb. Kettejük életútja között rengeteg megfelelés ismerhető fel, ám mégsem azonosak. A bevezető első fejezetben ugyanakkor Kobra Dávid Esti Kornél-os szerepben mutatkozik meg: „lefitymálón” vélekedik a szerzőről, kreatúra, „felmenti” a szerzőt a „tények hú rögzítőjének tisztje alól” stb. E kérdések pedig ugyanakkor az elmondhatóság, a leírhatóság falait, határait ostromolják, mondván: „A valóság leírhatatlan, magánügyek kitergetése pedig unalmas és illetlen. (...) Mondj le a hiteles krónikáról. A válogatás stilizáció. A nyers tény is fikció. Nem lehet tudni, hogy mi történt.” Tény és fikció, szerző és hős hol élesebb, hol homályosabb határvonalaira épül fel tehát Konrád „regényvárosa”.

Még mindig az első fejezetnél maradva, szólni kell a mű helyszíneiről is – mégpedig újra a kettősség szintjén. A *megírás* (a keret) helyszíne, az ófalusi kert, benne a sírköaszttallal, a szerző-elbeszélő térbeli koordinátáit jelzi. Ebbe a helyszínbe áramlanak be az emlékezés, a reflexió szálain a tényleges regény (a *cselekmény*) nyolc fejezetének főbb helyszínei: Berettyóújfalu (a szülői házzal), Budapest (Kobra Dávid budai, Kadron Melinda Leander utcai, Dragomán János Klauzál téri lakása, a Korona Szálló, a Tangó bár stb.). A helyszínek túlmutatnak önmagukon; jelentésánál többek, mint térbeli meghatározások. Az ófalusi kert „az elme légijáratának középpontja”, ez „az eredeti helyszín, a színpad, ahol kiteljesedik a látomás gyönyöre”. „Minden más hely ideiglenesebb, mint ez a kert.” Déry *Ítélet nincs* című memoárregényének kezdősoraira emlékezett ez a helyszín (Dérynél: kert, malomköaszttal) őszbe hajló balatoni képeivel, az emlékezés motorjának beindításával, az élők és holtak készülő seregszemléjével, de gondolhatunk akár Mészöly Miklós meditációt indító kisoroszi kertjére (*A pille magánya*) is. Konrád balatoni kertjében, e kiindulópontul szolgáló helyszínen a természet egyszerűségével és harmóniájával hat. Minden az, ami, s olyan, amilyen, geometrikusan elrendezett: „A háznak megvan a falakból lélegző és famennyezetbe itatódott emlékvilága. Ebben a délutáni fényben a sárga falak nagyon sárgák, a zöld levelek nagyon zöldek, a meggy nagyon piros, a szilva nagyon kék.” Az elrendezés egyszerűségét az ábrázolás, a leírás egy-

szerűsége szemlélteti. Ugyanez az egyszerűség és rend jellemzi az itt folytatott életmódot is: „Az egyik szekrényben a kézirataim vannak, a másikban a ruhanemű, két fatönkre fektetett deszkán könyvek. A vizet a kútról hozom, télen a hóban állok meztelen, hideg vizet locsolok magamra a kőasztalra tett mosdótájból.” Mindez azért lényeges, mert a regény központi szövegében, ahol a helyszín bővül, s a társadalommal, a történelemmel lép érintkezésbe, szertefoszlik ez a bensőséges rend és harmónia. Itt már kevés dolog lesz azonos önmagával...

A cselekmény helyszínei egy-egy szereplő(csoport) köré rendeződnek. A kereten belüli nyolc fejezet cselekménye kettős szálon halad: vertikálisan a főhős, Kobra Dávid családfáját kísérhetjük nyomon, dédapjától Kobra három házasságán át apró gyermekeiig, míg a regény horizontális vonalán a három egyidős (iskolatárs és zsidó) barát: Tombor Antal, Dragomán János és Kobra Dávid (és családjuk) története rajzolódik ki. E bonnyolult képleten belül külön-külön elemezhetnénk a családja egyes szereplőit: a sokgyerekes vagy a fiatal felesége után a halálba menő két nagyapát, az apát, a szuperintelligens Zoltán unokatestvért vagy az ellenzékben álló Pali és Miki nagybácsik Kobra számára is szimpatikus élettörténetét és jellemét – avagy a horizontális vonalon kialakuló élettörténeteket és jellemeket: Kadron Jeremiásét, Melindaét, Dragomán Jánosét, Tombor Antalét, Tárnok Zsuzsa – Klára – Regina élettörténetét... Ehelyett a regényfolyam néhány lényeges mozzanatára szeretnénk rámutatni.

A főhős Kobra Dávid életének két meghatározó ténye: zsidó (lásd a Dávid-csillagra való előbbi utalást!) és polgári származása. Emiatt kerül családja 1944-ben életveszélybe, majd lesz „osztályidegen”, „ikszes”. 1944, 1950, 1956... A család szeretetteljes békéjét s az apa pedáns munkáját felszabdalo, megsemmisítő történelmi évszámok. Zsidódeportálás és államosítás. A szerencse játszik közre, hogy Kobraék családja lesz az egyedüli a városban, amely szülőstül-gyermekestül élve marad.

Az apa a helyben maradás híve. Eszébe sem jut továbbállni a szülei által ráhagyományozott s továbbépített házból. A szakmának is ő a továbbhagyományozója: a házra helyeztet táblán ott sorakoznak a Kobra család generációinak nevei. Ezt a folyamatosságot Kobra Dávid fogja megszakítani. Ő nem marad hű az egyébként államosított vaskereskedéshez; író lesz, s a szülői házat is elhagyja. A zsidóüldözések idején testvérével és unokatestvérével Budapestre megy. A ház, a helyben maradás fogalma azonban az ő számára is lényeges. Az oltalmat adó s a megmenekülést jelentő Budapest képe, amikor az otthon elvesztését jelenti, már szívszorító érzéssel tölti el Kobrát, holott békeidőben, kiránduláskor lenyűgözte. A szülők hiánya s a családi ház hiánya szinte egymást erősítő fájdalomként nehezedik Kobrára. A helyben maradás, az otthon ismétlődő emblémait képezi a regényben a gólyapár s a lakáshoz tartozó „örök” fecskék is: az otthon és a család biztonságának metaforái. „Minden ízemben újfalu voltam, itt élnem és halnom kell” – mondja Kobra, a szerző-elbeszélő pedig hangsúlyozza a családi ház és ófalusi kertjének hasonlóságát (ugyanolyan gyümölcsfák). E stabilitásigény s az otthon ilyen funkciója a cselekmény egyéb vonalán is kimutatható. Tombor Antal felesége, Kadron Melinda lesz ilyen hű Leander utcai házához és kertjéhez, de ott van Kobra Arnold és Zsuzsa műteremlakása is. Melinda számára életfeltétel és életmód kérdése, biológiai szükséglet a Leander utcai helyszín biztonságát és kényelmet nyújtó stabilitása (a szövegben ez a növényzet, a kerti bútorok, a munkálatok, a kert alkalmi vagy állandó ele-

meinek hangsúlyozásában mutatkozik meg). Ide térnek be és vissza mindazok, akik életéhez szorosan hozzátartoznak.

Dragomán János az egyedüli, aki bolygó hollandiként kering a világban, s ennek okait nemcsak sajátos életfilozófiájában, hanem családjá stabilitásának a hiányában is megelhetjük (az anya elköltözései, Dragomán szégyenteljes körülméltetése egy utcél érdekében, majd Dragomán elköltözése otthonról). Nem véletlen, hogy a két barát, Dragomán és Kobra között ellentétek mutatkoznak. Ezek az ellentétek főleg a húsz év után hazalátogató Dragomán Kobrára irányuló jelzőiben öltenek alakot. S az sem véletlen, hogy Dragomán János lelkivilágában szakadás áll be. Egy időre elmeegógyintezetbe kerül.

A családnak tehát lényeges szerepe van. Kobra szüleit együttes deportálásuk tartja életben, a nagypapa belepusztul a fiatal feleség elvesztésébe stb. A család s a szerelmi kapcsolatok azonban sajátos színezetet kapnak a regényben. Legjellegzetesebben ezt Kadron Melinda fogalmazza meg: „férjem, szeretóm, barátom”. Életének a házon kívül másik lényeges meghatározója az őt körülvevők társasága, azon belül is a családi háromszög: „Van egy férjem és van egy szeretóm. A hallgatag Antal és a fecsegő János. Mutató férfi mind a kettő. Antal és János már az elemi iskolában padtársak voltak. Kipányváztam őket, általuk nyújtózom, az enyémem. (...) Nekem ez is kell, meg az is kell. Egyikről sem mondom le.” Ilyen kettősség alakul ki a Zsuzsa–Klára–Regina vonalon is, azzal, hogy a képlet még a rokonkapcsolatok hálózatával, a vérfertőzés veszélyeivel komplikálódik. Tárnok Zsuzsa férje Kobra Arnold szállodatulajdonos, de Kadron Jeremiást is maga mellett tartja. Leánya, Klára Jeremiást „szellemi”, „szív szerinti” atyjaként, Melindát pedig „fogadott” hűgaként tartja számon. Klára ugyanakkor két unokatestvérrel, Kobra Zoltánnal és Dáviddal tart fenn kapcsolatot: „Két unokatestvér között őrlődve teherbe estem, és világra hoztam kobraságunk szurrogátumát, Regina lányomat.” S hogy a kép még bonyolultabb legyen, ez a Regina lesz Kobra Dávid harmadik felesége. Íme a „Kobra-mitológia” amely egyben a léteben veszélyeztetett zsidóság belterjes, izolált „csereforgalmát” ábrázolja. E mitológiai sajátosságával még csak Kadron Melinda szintén sajátos esete vetekedhet – azé a Melindáé, aki apja ismeretsége révén kicsi korától a Tombor Antal–Kobra Dávid–Dragomán János baráti hármastárságában (térdükön lovagolva) nő fel, s választja a nagy korkülönbség ellenére is egyiket férjéül, másikat szeretőjéül, harmadikat barátjául. E mozzanatot maga az apa, Jeremiás teszi szinte törvényszerűvé, amikor a Melinda érzelmei számára veszélyes Dragománt bízza meg kéziratának rendezésével. Dragomán ezentúl a Klauzál téri lakásán kívül a Kadron-ház emeleti lakója (is) lesz, így épül be kitéphetetlenül a már említett családi háromszögbe.

A *Kerti mulatság* kapcsán családrégényről szoltam, bár úgy érzem, e mű horizontális és vertikális vonulatával több, mint családrégény. Konrád műve kapcsán „nem regényes regényről” beszélek, amelynek szerkezeti mintája az útkeresztződés. A regényszöveg összetettségére utal, hogy a műben nemcsak rokoni és baráti szálak útja keresztződnek a cselekmény szintjén (amelynek természetesen Kobra Dávid az origója), hanem benne az elbeszélés szintjén „beszédnek” is keresztződnek (a szó bahtyini értelmében). A *Kerti mulatság* szövegegyüttése ugyanis a szerző-elbeszélő, majd Kobra Dávid, Dragomán János, Melinda, Klára és Regina elbeszéléséből fűződik fel. (Közöttük Melinda elbeszélésének „műfaja” is van: *napló*). A lényeges hősök között egyedül Tombor Antal az, aki nem szólal meg, s ezzel csak hangsúlyozódik néma, robusztus alakja.

A *Kerti mulatság* önálló részekből álló „rendezett” halmaz, egy igen összetett cselekmény, család- és élettörténet felvonultatása. A szerzői interpretáció tervszerűségét és gazdagságát a szöveg polifon jellegében, az ábrázolás emblematikus eljárásaiban látjuk (a regényhelyszínek történelmi névmódosulásai, a térnevek változása Déry *Niki* című kisregényét juttatja eszünkbe). Konrád azzal az írói eljárásával, hogy regényfolyamába fiktív és nem fiktív elemeket egyaránt beolvasztott, olyan szöveget hozott létre, amely egyaránt műalkotás és életrajz (a Konrád-művekre, írói pokoljárásra való utalásokkal egyetemben), valóban „regény és munakanapló” – irodalomelméleti beidegződéseinken oldó alkotás. „Regényvárosának” utcáin, kereszteződésein szívesen bolyongunk (de nem tévelygünk) – s nemcsak addig, amíg regényét olvasuk. Az író ugyanis nyitva hagyja a túlélők életútjait. Az *Agenda, I* címből arra is következtethetünk, hogy talán folytatni kívánja, hiszen a szövegben egy helyen trilógiáról is szót ejt.

A *Kerti mulatság* témájában s a témához való hozzáállásban hozott újat. Nyelvezete, axiomatikus, majd lírai mondatai, stílusa ismerős élményként, művészi eljárása pedig üdítően hat a szépirodalmi Konrád-művek ismerőire.

HARKAI VASS Éva

PALÓCFÖLDI LAKODALOM

Putz Éva: *Á kolonyi lágzi*. Madách Könyv- és Lapkiadó, Bratislava, 1989

Az Új Mindenes Gyűjtemény Könyvtára kiadásában olvashatjuk az eredetileg 1943-ban megjelent *Á kolonyi lágzi* című könyvet, mely a Nyitra melléki (Felvidék) magyar művelődési táj Kolon községének lakodalmit igen sokoldalú és tudományos alaposággal dolgozza fel. Putz Éva (1922–1943), a fiatal orvostanhallgató ösztönös hozzáértéssel 1940 és 43 között Arany A. László irányításával, aki a szlovákiai magyar nyelvjárás kutatásban jeleskedett, több alkalommal gyűjtött Kolonban és környékén lakodalmi szokásokat, népdalokat. Nyelvjárás-kutató munkája is jelentős, de nevét *Á kolonyi lágzi* őrizte meg.

Putz Éva a lakodalmat mint a falu közösségének színjátékszerű szokását vizsgálja, megpróbál kitérni a lakodalmi szertartás valamennyi területére (a megelőző és követő cselekményeket elhanyagolja, mint pl. az udvarlási szokások, a hozomány stb.), beleértve a színhelyet, a zenét, a táncot, a viseletet, a résztvevők szerepét. A lakodalmat tehát a népi színjátás egy speciális válfajaként vizsgálja, nem feledkezve meg arról sem, hogy a lakodalmat a falu szociális-társadalmi struktúrájának a változásai befolyásolják. Benne sűrűsödött össze a múlt, a fejlődés és a jelen. Egy örökös egyéni variációt feltételez a lakodalom menetében, ami tulajdonképpen a fejlődőképességét eredményezi. A variáció azonban nem végtelen lehetőség, vallja a kutató, határt szab neki a népi létvalóság, a formavilág és motívumgazdagság, a szerkezeti kötöttség, a nép emlékezőtehetsége. Putz Éva szerint: „A szöveg, dallam, hangszín, zene, ütem, ritmus, mozdulat, gesztus, továbbá a mimika, mozgásjelleg és irány, az arc- és testjáték, a tánc, a ruha, környezet, stílussajátosságok, előkészületek, a játék színhelye, alkalma, célja, funkciója, a játékosok és